

Lakivaliokunta

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 8 ja 8 b §:n muuttamisesta

JOHDANTO

Vireilletulo

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 8 ja 8 b §:n muuttamisesta (HE 201/2022 vp): Asia on saapunut lakivaliokuntaan mietinnön antamista varten.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- lainsäädäntöneuvos Jukka Siro, oikeusministeriö
- oikeusasiamiehensihteeri Katja Harakka, eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia
- oikeusneuvos Tuija Turpeinen, korkein oikeus
- hovioikeudenneuvos Linda Jussilainen, Helsingin hovioikeus
- osastonjohtaja, käräjätuomari Henri Hyvärinen, Itä-Uudenmaan käräjäoikeus
- asiantuntija Johanna Linna, Elinkeinoelämän keskusliitto EK ry
- lakimies Emmi Meriranta, Kuluttajaliitto ry
- asianajaja Helena Kalmanlehto, Suomen Asianajajaliitto
- professori Tuula Linna

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- Länsi- ja Sisä-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiiri
- Helsingin yliopisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti
- Suomen Lakimiesliitto ry
- Suomen tuomariliitto ry
- Suomen Yrittäjät ry

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi oikeudenkäymiskaarta.

Esityksen mukaan tuomioistuimien voisi nykyistä lievemmin edellytyksin kohtuullistaa omasta aloitteestaan määrää, jolla riita-asian hävinnyt asianosainen velvoitetaan korvaamaan jutun voittaneen asianosaisen oikeudenkäyntikuluja.

Valiokunnan mietintö LaVM 23/2022 vp

Ehdotettu laki on tarkoitettu tulemaan voimaan 1.5.2023.

VALIOKUNNAN YLEISPERUSTELUT

Yleistä

Hallituksen esityksessä on keskeisesti kyse oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 8 b §:n soveltamisedellytysten lieventämisestä. Muutoksen myötä tuomioistuimella on nykyistä paremmat mahdollisuudet kohtuullistaa riita-asian hävinneen osapuolen maksettaviksi tuomittujen oikeudenkäyntikulujen määrää. Tavoitteena on alentaa oikeudenkäyntikuluriskiä ja siten parantaa oikeuden saatavuutta.

Esitys perustuu hallitusohjelmaan, jossa on asetettu tavoitteeksi oikeusturvan saatavuus taloudellisesta ja yhteiskunnallisesta asemasta riippumatta. Eräinä keinoina tähän pääsemiseksi mainitaan oikeudenkäyntien kustannusten alentaminen ja oikeudenkäyntikulujen määrätymisperusteiden selvittäminen muun muassa kuluriskin alentamiseksi.

Hallituksen esityksestä ilmenevän ja saamansa selvityksen perusteella lakivaliokunta pitää esitystä kannatettavana ja puoltaa siihen sisältyvän lakiehdotuksen hyväksymistä seuraavin huomioin.

Oikeudenkäyntikulujen korvausvelvollisuus ja sen kohtuullistaminen

Riita-asioissa nykyisin noudatettavan pääsäännön mukaan jutun hävinnyt asianosainen velvoitetaan korvaamaan voittaneen asianosaisen tarpeellisista toimenpiteistä johtuvat kohtuulliset oikeudenkäyntikulut täysimääräisesti (oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 1 §). Korvattavia oikeudenkäyntikuluja ovat oikeudenkäynnin valmistelusta ja asian tuomioistuimessa ajamisesta sekä asiamiehen tai avustajan palkkiosta aiheutuneet kustannukset (oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 8 §:n 1 mom.). Korvausta suoritetaan myös oikeudenkäynnin asianosaiselle aiheuttamasta työstä ja oikeudenkäyntiin välittömästi liittyvästä menetyksestä.

Tuomioistuin voi jo nykyisin oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 8 b §:n nojalla kohtuullistaa korvattavien oikeudenkäyntikulujen määrää siitä, mikä se luvun säännösten mukaan lähtökohtaisesti olisi. Säännöksen mukaan tuomioistuin voi viran puolesta alentaa asianosaisen maksettaviksi tuomittavien oikeudenkäyntikulujen määrää, jos asianosaisen velvoittaminen korvaamaan vastapuolen oikeudenkäyntikulut olisi oikeudenkäyntiin johtaneet seikat, asianosaisten asema ja asian merkitys huomioon ottaen kokonaisuutena arvioiden ilmeisen kohtuutonta. Pykälää on kuitenkin sovellettu käytännössä harvoin: vuonna 2019 vain noin kolmessa prosentissa pääkäsitelyssä ratkaistuista riita-asioista (ks. myös HE, s. 8). Osuus on ollut vastaava myös vuosina 2004 ja 2008.

Nyt hallituksen esityksessä ehdotetaan, että oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 8 b §:stä poistetaan vaatimus kohtuuttomuuden ilmeisyydestä. Jatkossa riittävää siten on, että oikeudenkäyntikulujen korvausvelvollisuus on säännöksessä mainittujen perusteiden ja kokonaisarviointin perusteella kohtuutonta. Lisäksi ehdotetaan pykälätasolle nostettavaksi voimassa olevan lain esitöissä

Valiokunnan mietintö LaVM 23/2022 vp

oleva maininta siitä, että oikeudenkäyntikulujen kohtuullistaminen on tuomioistuimen velvollisuus.

Lakivaliokunnan asiantuntijakuulemisissa ehdotettua muutosta on yleisesti kannatettu, mutta sitä on pidetty tavoitteisiin nähden riittämättömänä ja vähämerkityksisenä.

Myös lakivaliokunta pitää ehdotettua oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 8 b §:n muutosta sinänsä perusteltuna, sillä se parantaa riita-asian hävinneen asianosaisen asemaa ja estää kohtuuttomia kuluvastuutilanteita yksittäistapauksissa. Ehdotettu muutos ei myöskään loukkaa riita-asian voittaneen asianosaisen oikeuksia, sillä kuluvastuun kohtuullistaminen säilyy poikkeuksena. Voittanutta asianosaista suojaa myös se, että kuluvastuun kohtuullistamisen arvioinnissa tulee ottaa huomioon myös voittaneen asianosaisen asema. Lisäksi kuluvastuuta kohtuullistetaan vain siinä määrin kuin se on tarpeen kohtuuttomuuden poistamiseksi.

Esityksessä ehdotetun muutoksen myötä on mahdollista, että kuluvastuuta kohtuullistetaan nykyistä yleisemmin. Tämä voi tehdä riita-asian oikeudenkäynnistä taloudellisesti jossain määrin nykyistä vähäriskisemmän.

Voimassa oleva sääntely muuttuu kuitenkin varsin vähäisesti, joten sen käytännön vaikutukset eivät välttämättä ole kovin suuria. Ehdotettu muutos ei myöskään varsinaisesti vähennä asianosaisten oikeudenkäyntikuluja, vaan ne ovat olemassa riippumatta siitä, korvaako hävinnyt asianosaisten voittaneen vastapuolen oikeudenkäyntikulut kokonaan vai vain joiltain osin.

Jatkotoimet

Käräjäoikeudessa pääkäsitellyssä ratkaistujen riita-asioiden oikeudenkäyntikulut ovat viimeisten vuosikymmenten aikana kasvaneet merkittävästi (ks. myös HE, s. 12). Asianosaisten oikeudenkäyntikuluvaatimukset ovat vuonna 2019 olleet yli 2,5 kertaa suuremmat vuoteen 1995 verrattuna. Kasvua on ollut erityisesti yksityishenkilöiden oikeudenkäyntikuluissa. Samanaikaisesti käräjäoikeuksissa ratkaistujen laajojen riita-asioiden määrä on saadun selvityksen mukaan vähentynyt selvästi, ja Suomessa käsitellään tuomioistuimissa vähemmän riitaisia siviili- ja kauppaoikeudellisia asioita kuin muualla Euroopassa ja lähialueilla.

Oikeudenkäyntikulujen kasvun taustalla arvioidaan olevan useita syitä. Riita-asiat ovat muuttuneet yhä monimutkaisemmiksi ja laajemmiksi. Lisäksi valiokunnan asiantuntijakuulemisissa on arvioitu, että nykylainsäädännön mukainen oikeudenkäyntimenettely ja tuomioistuimissa noudatettavat käytännöt ovat työläitä ja aiheuttavat oikeudenkäyntien pidentymistä heijastuen siten myös vaadittavan asiamiestyön määrään. Myös tuomioistuinten riittämättömien resurssien arvioidaan osaltaan pidentävän oikeudenkäyntien kestoa ja vaikeuttavan asioiden käsittelyä keskitetysti, minkä vuoksi asiamiehet joutuvat perehtymään samoihin asioihin uudestaan.

Oikeudenkäynneistä aiheutuvien kustannusten kasvu on merkittävä oikeusturvaongelma. Kuluriskin vuoksi riita-asian oikeudenkäyntiin ei välttämättä uskalleta tai voida ryhtyä. Oikeudenkäyntikuluriskin ja prosessikynnyksen nousulla on myös laajempia haitallisia vaikutuksia, sillä ne voivat heikentää kansalaisten luottamusta oikeusjärjestelmän ja tuomioistuinlaitoksen toimintaan.

Valiokunnan mietintö LaVM 23/2022 vp

Hallituksen esityksen valmistelussa on arvioitu myös muita keinoja oikeudenkäyntikulturiskin pienentämiseksi ja hävinneen asianosaisen aseman parantamiseksi, ja parhaillaan oikeusministeriössä laaditaan alustavaa selvitystä pienriitamenettelystä (ks. HE, s. 19 ja 20). Pienriitamenettelyä on valiokunnan asiantuntijakuulemisissa tuettu varsin yleisesti. Lisäksi valiokunnan asiantuntijakuulemisissa on katsottu, että jatkossa tulisi selvittää esimerkiksi mahdollisuutta säätää kiinteämääräiset tai riidan intressiin ja oikeudenkäynnin päättymisvaiheeseen perustuvat enimmäismäärät jutun hävinneen asianosaisen korvausvelvollisuudelle tai mahdollisuutta rajoittaa vastapuolen korvattaviksi määrättävien oikeudenkäyntikulujen tuntiveloitusta. Niin ikään on tuotu esiin, että valtion varoista maksettavan oikeusavun myöntämisen edellytykseksi asetettuja taloudellisia käyttövararajoja tulisi tarkistaa.

Edellä esitetyn ja saamansa selvityksen perusteella lakivaliokunta katsoo, että esityksessä ehdotetun lainmuutoksen lisäksi tulee mahdollisimman pikaisesti ryhtyä uusiin lainsäädännöllisiin ja muihin toimenpiteisiin riita-asian oikeudenkäynnin kustannusten ja prosessikynnyksen alentamiseksi. Myös toimia, joilla voidaan tukea riita-asian asianosaisten taloudellisia mahdollisuuksia vastata oikeudenkäynnistä aiheutuvista kustannuksista, on perusteltua selvittää. Valiokunta ehdottaa asiasta lausuman hyväksymistä (*Valiokunnan lausumaehdotus*).

Oikeudenkäynnin pitkää kestoa on lakivaliokunnan asiantuntijakuulemisissa pidetty merkittävänä ongelmana oikeuden saatavuuden ja kulturiskin kannalta, sillä se vaikuttaa sekä suoraan että välillisesti oikeudenkäynnin kustannuksiin. Oikeudenkäynnin pitkän keston juurisyyinä on pidetty muun muassa tuomioistuinten riittämätöntä resursointia.

Lakivaliokunta yhtyy asiantuntijakuulemisissa esitettyyn huoleen oikeudenkäyntien pitkästä kestästä ja tuomioistuinten niukoista voimavaroista. Valiokunta on kiinnittänyt jo useiden vuosien ajan toistuvasti vakavaa huomiota tuomioistuinlaitoksen perusrahoituksen riittämättömyyteen ja sen aiheuttamiin merkittäviin ongelmiin. Näitä seikkoja on käsitelty erityisesti vuoden 2021 ja kuluvan vuoden lausunnoissa julkisen talouden suunnitelmista (ks. LaVL 18/2022 vp ja LaVL 11/2021 vp ja niissä viitatu aiemmat lausunnot). Valiokunta on pitänyt välttämättömänä, että oikeudenhoidon, muun muassa tuomioistuinten, perusrahoitusta viipymättä korotetaan olennaisesti ja pysyväisluonteisesti (LaVL 11/2021 vp).

Eduskunta on lakivaliokunnan mietinnön (LaVM 16/2021 vp) pohjalta edellyttänyt, että oikeudenhoidon toimintaedellytyksistä laaditaan valtioneuvoston selonteko. Selonteko on vastikään annettu eduskunnalle (VNS 13/2022 vp), ja siinä käsitellään muun muassa tuomioistuinlaitoksen toimintaedellytyksiä. Valiokunta lausuu tuomioistuinten perusrahoituksesta tarkemmin selonteon käsittelyn yhteydessä.

Valiokunnan mietintö LaVM 23/2022 vp

VALIOKUNNAN YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

Laki oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 8 ja 8 b §:n muuttamisesta

21 luku. Oikeudenkäyntikuluista

8 b §. Pykälässä säädetään oikeudenkäynnin hävinneen asianosaisen oikeudenkäyntikulujen korvausvelvollisuuden kohtuullistamisesta. Hallituksen esityksessä ehdotetaan, että pykälän soveltamisedellytyksiä lievennetään edellä yleisperusteluissa kuvatuin tavoin.

Pykälässä mainitut kohtuuttomuuden arviointiperusteet säilyvät ennallaan eli ne ovat jatkossakin oikeudenkäyntiin johtaneet seikat, asianosaisten asema ja asian merkitys. Selvyyden vuoksi lakivaliokunta toteaa, että kohtuuttomuuden arvioinnissa tulee ottaa huomioon kaikki säännöksessä mainitut perusteet. Ne eivät siten ole toisilleen vaihtoehtoisia. Kyse on myös arviointiperusteiden kokonaisuudesta, kuten pykälän sanamuoto ”kokonaisuutena arvioiden” ilmentää. Valiokunta kiinnittää huomiota kuitenkin siihen, että hallituksen esityksen perustelujen mukaan korvausvelvollisuuden kohtuullistamiseksi riittävää on, että yhden tai useamman kohtuullistamista puoltavan tekijän painoarvo on kokonaisarvioinnissa kohtuullistamista vastaan puhuvien arviointiperusteiden painoarvoa suurempi (s. 26). Toisin sanoen riittävää on, että arviointiperusteet kokonaisuudessaan puoltavat kohtuullistamista, vaikka kaikki arviointiperusteet eivät sitä puoltaisikaan.

Lisäksi lakivaliokunta korostaa kuulemisperiaatteen tärkeyttä säännöstä sovellettaessa. Kuten hallituksen esityksen perusteluista ilmenee, tuomioistuimen tulee kuulemisperiaatteen vuoksi varata asianosaisille tilaisuus lausua käsityksensä asiasta sen harkitessa oikeudenkäyntikulujen kohtuullistamista viran puolesta (s. 27).

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSEHDOTUS

Lakivaliokunnan päätösehdotus:

Eduskunta hyväksyy muuttamattomana hallituksen esitykseen HE 201/2022 vp sisältyvän lakiehdotuksen.

Eduskunta hyväksyy yhden lausuman. (Valiokunnan lausumaehdotus)

Valiokunnan lausumaehdotus

Eduskunta edellyttää, että oikeuden saatavuuden parantamiseksi hallitus ryhtyy pikaisesti uusiin lainsäädännöllisiin ja muihin toimenpiteisiin riita-asian oikeudenkäynneistä aiheutuvien kustannusten ja prosessikynnyksen alentamiseksi sekä selvittää toimia, joilla voidaan tukea riita-asian asianosaisten taloudellisia mahdollisuuksia vastata oikeudenkäynnistä aiheutuvista kustannuksista.

Valiokunnan mietintö LaVM 23/2022 vp

Helsingissä 13.12.2022

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Leena Meri ps
varapuheenjohtaja Sandra Bergqvist r
jäsen Sanna Antikainen ps
jäsen Saara Hyrkkö vihr
jäsen Marko Kilpi kok
jäsen Pasi Kivisaari kesk
jäsen Jouni Ovaska kesk
jäsen Suldaan Said Ahmed vas
jäsen Ruut Sjöblom kok
jäsen Sebastian Tynkkynen ps
jäsen Paula Werning sd
varajäsen Outi Alanko-Kahiluoto vihr

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Marja Tuokila